

Philipp Blom, *Vrtoglave godine. Europa 1900. – 1914.* (Zagreb: Fraktura, 2015), 572 str.

Philipp Blom, rođen 1970., njemački je povjesničar, književnik i novinar. Studirao je u Beču, a doktorat iz suvremene povijesti obranio je na Sveučilištu Oxford. Kao novinar, pisao je za različite britanske i njemačke novine, a trenutačno je voditelj emisije iz kulture koja se emitira na austrijskom državnom radiju.

Blom je 2008. u New Yorku objavio knjigu *The Vertigo Years: Europe 1900–1914*, koja se ove godine zahvaljujući zagrebačkoj izdavačkoj kući “Fraktura” pojavila u hrvatskom izdanju.

Knjiga je podijeljena na 15 poglavlja, od kojih svako polazi od jednog događaja koji se zbio u godinama od 1900. do 1914. Tako je tema prvog poglavlja (“1900.: Dinamo i Djevica”) Svjetska izložba održana 1900. u Parizu. Drugo poglavlje (“1901.: Mlada garda”) počinje sa smrću britanske kraljice Viktorije, a zatim se bavi njezinim unukom, njemačkim carem Vilimom II., i njezinim nasljednikom, britanskim kraljem Edvardom VII. Treće poglavlje (“1902.: Oedipus Rex”) prikazuje nam kulturni, znanstveni i politički trenutak Beča, glavnoga grada Austro-Ugarske Monarhije, na početku XX. stoljeća; inače, upravo je 1902. dr. Sigmund Freud postao izvanredni profesor na sveučilištu u Beču. Četvrto poglavlje (“1903.: Neobična luminiscencija”) govori o fizičarima Pierreu i Mariji Curie, koji su 1903. dobili Nobelovu nagradu za fiziku zbog otkrića o radioaktivnosti. No ovo se poglavlje bavi i drugim važnim znanstvenim otkrićima toga razdoblja, kao i književnim djelima toga doba koja su davala gotovo proročanske vizije tehnološke budućnosti, među kojima su posebno istaknuta ona Herberta Georgea Wellsa. Peto poglavlje (“1904.: Njegovo Veličanstvo i gospodin Morel”) govori o izvješću britanskoga diplomata Rogera Casementa iz 1904. u kojem je opisano kako su belgijske vlasti u svojoj afričkoj koloniji Kongu terorizirale i uništavale domorodačko stanovništvo. Zapravo je i prije Casementova izvješća o belgijskoj okrutnosti u Kongu istraživao britanski pomorski službenik Edmund Dane Morel, čije se ime spominje u naslovu poglavlja. Osim toga, ovo poglavlje općenito opisuje neke značajke kolonijalne politike europskih zemalja u Africi početkom XX. stoljeća. Šesto poglavlje (“1905.: Velika žurba”) govori o revoluciji koja je u Rusiji izbila 1905. i općenito o Ruskom Carstvu na početku XX. stoljeća. Sedmo poglavlje (“1906.: *Dreadnought* i tjeskoba”) govori o porinuću novoga britanskoga bojnog broda *Dreadnought* 1906., čime je otvorena nova stranica u razvoju europskih i svjetskih ratnih flota. Zatim se govori o nekim značajkama vojski velikih europskih sila kao i o duhu militarizma, muževnosti i što se pod njom podrazumijevalo početkom XX. stoljeća. Osmo poglavlje (“1907.: Snovi i vizije”) kao početnu točku uzima održavanje Međunarodne mirovne konferencije u Haagu u lipnju 1907. godine. Kako zaključuje autor, diplomati koji su bili na konferenciji nisu mogli javno izjavljivati da su u načelu protivnici mira, ali su na konferenciju došli spriječiti da se donese bilo kakva odluka koja bi mogla ograničiti djelovanje njihovih država. Zatim se to poglavlje bavi različitim alternativnim – mirotvornim, filozofskim i svjetonazorskim – pokretima koji su u to vrijeme postojali u raznim europskim državama. Pojava takvih pokreta pokazivala je da postojeće društvene strukture više ne mogu dati primjerene odgovore na novu užurbanost života, na novu društvenu stvarnost urbanih i industrijskih društava.

Deveto poglavlje (“1908.: Dame s kamenjem”) polazi od velikoga skupa britanskoga Ženskoga socijalnog i političkog saveza održanog u lipnju 1908. u londonskom Hyde Parku. Savez je okupljao žene koje su se borile za pravo glasa žena. Nakon opisa skupa autor prikazuje borbu koju su vodile žene početkom XX. stoljeća u raznim europskim državama da bi ostvarile svoja politička i društvena prava. Deseto poglavlje (“1909.: Kult brzog stroja”) počinje s prvim preletom zrakoplova preko kanala La Manche. Njega je 25. srpnja 1909. izveo francuski inženjer Louis Blériot. Poglavlje se nakon toga bavi širim problemom brzine, koja se ogledala u novim tipovima vozila kao i u sveukupnom ubrzanju raznih aspekata društvenoga i gospodarskoga života. No ta je nova ubrzanost vodila i do psihičke iscrpljenosti mnogih ljudi, odnosno neurastenije, budući da su se te osobe teško nosile s novim “brzin” načinom života i rada, posebno u gradovima. Jedanaesto poglavlje (“1910.: Ljudska narav se mijenja”) kao polazište uzima rečenicu britanske književnice Virginije Woolf, koja je na predavanju održanom 1923. zaključila da se “ljudski karakter” promijenio “u prosincu 1910., ili otprilike tada”. I dok je Woolf govorila o promjenama u književnosti, autor u ovom poglavlju na široj razini razmatra koliko su društveni, gospodarski i ostali čimbenici početkom XX. stoljeća zaista promijenili značajke ljudi.

Dvanaesto poglavlje (“1911.: Narodne palače”) započinje s otvaranjem velikoga kina u Parizu 1911. godine. Bila je to Palača Gaumont, koja je prethodno služila kao hipodrom, a kao kino je imala čak 3400 sjedala. Nakon toga se govori o širenju filma i kina kao novoga oblika masovne zabave. Također su spomenute “narodne palače”, odnosno robne kuće, koje su širokim slojevima stanovništva otvorile vrata “potrošačkoga društva”. U trinaestom poglavlju (“1912.: Pitanja reprodukcije”) uvodna je točka Prvi međunarodni kongres eugenike, održan u Londonu krajem srpnja 1912. godine. Time je eugenika, odnosno težnja za genetskim poboljšanjem ljudske vrste, postala područje rasprave najviših znanstvenih krugova. Očito, djelovanje eugeničara i rasnih teoretičara dovest će tijekom XX. stoljeća do brojnih tragičnih posljedica, pa tako i do nacističkoga uništenja europskih Židova. Četrnaesto poglavlje (“1913.: Wagnerov zločin”) započinje s opisom ubojstva koje je u rujnu 1913. nad svojom obitelji počinio Ernst August Wagner, ravnatelj osnovne škole u južnoj Njemačkoj. Preko toga slučaja autor nas uvodi u poglavlje u kojem govori o različitim oblicima kriminala i nasilja kao i o rađanju kriminologije.

Petnaesto i posljednje poglavlje (“1914.: Podmuklo ubojstvo”) bavi se aferom koja je početkom 1914. potresla Pariz. Supruga francuskoga ministra financija ustrijelila je i usmrtila glavnoga urednika pariškoga konzervativnog lista *Le Figaro*. Zapravo je ta afera poveznica s početkom Prvoga svjetskog rata. Nakon toga autor ponovno razmatra glavne značajke političkoga, gospodarskoga i društvenoga razvoja Europe od 1900. do 1914. godine. Philipp Blom zapravo dovodi u pitanje tezu o “dugom” XIX. stoljeću koje je završilo izbijanjem Prvoga svjetskog rata, odnosno svojevrsnoj europskoj “idili” koju je prekinuo veliki ratni sukob. Nasuprot tomu, Blom smatra da su se već od 1900. do 1914. na različitim poljima ljudskoga života u glavnim europskim državama (Austro-Ugarska Monarhija, Francuska, Njemačka, Rusija, Velika Britanija) razvile i oblikovale pojave i procesi koji će zatim, nakon 1918., odigrati važnu, a često i negativnu ulogu u europskoj povijesti XX. stoljeća.

Knjiga je napisana jednostavno i zanimljivo, a s engleskoga na hrvatski jezik kvalitetno ju je preveo Goran Schmidt. Na kraju se nalazi opširan popis raznovrsne lite-

rature koju je Blom koristio. Knjiga je opremljena i imenskim kazalom. Budući da su hrvatska historiografija i šira javnost tijekom 2014. znatnu pozornost posvetile obilježavanju stogodišnjice izbijanja Prvoga svjetskog rata, pohvalno je da je "Fraktura" prevela i objavila Blomovu knjigu, odnosno učinila je dostupnijom našim povjesničarima koji se bave spomenutim razdobljem i široj zainteresiranoj publici.

NIKICA BARIĆ

Konferencija 25 godina nakon pada "željezne zavjese": postignuća i izazovi, Europska komisija, Bruxelles, Belgija, 5. prosinca 2014.

Povodom 25. obljetnice pada Berlinskoga zida i "željezne zavjese", krajem 2014. u Bruxellesu je, u prostorima Europskoga gospodarskog i socijalnog odbora (EGSO), organizirana konferencija *25 Years After the Fall of the Iron Curtain: Achievements and challenges*. Konferenciju su zajednički organizirali Europska komisija i EGSO radi prisjećanja na taj važan povijesni događaj, valorizacije postignutog u tranzicijskom razdoblju te detektiranja budućih izazova, i onih vezanih uz proširenje Europske unije i onih koji se tiču daljnjega razvoja i napretka bivših komunističkih država. Jednodnevna je konferencija okupila relativno velik broj sudionika iz gotovo svih zemalja Unije, a izlagачi su bili iz Mađarske, Estonije, Poljske, Bugarske, Češke, Francuske i Njemačke. Većina izlagača bivši su visoki politički dužnosnici (premijeri, ministri vanjskih poslova itd.) koji sada obnašaju različite funkcije u Europskoj komisiji i/ili raznim tijelima Europske unije.

Jutarnji je dio konferencije kratkim uvodnim govorom otvorio Philippe Keraudren (delegat Europske komisije, voditelj jedinice B.6 "Promišljena društva" pri Glavnoj upravi za znanost i istraživanje), koji se osvrnuo na proteklih 25 godina europske povijesti i na integraciju bivših komunističkih zemalja u Europsku uniju, naglašavajući da je Europska komisija željela učiniti nešto posebno za godišnjicu pada Berlinskoga zida i organizirala ovaj skup. Potom je govorila članica EGSO-a iz Estonije Mall Hellam, koja je izjavila da je pad Berlinskoga zida bio veliki šok za cijeli svijet te da su se baltičke zemlje uspjele mirno razići s tim dijelom svoje prošlosti. Puštena je i himna "baltičkoga načina" pod nazivom "Probudite se, baltičke zemlje". U svojem se govoru Hellam vratila daleko u povijest, u 1939., podsjetivši na sporazum Molotov-Ribbentrop. On je baltičkim zemljama nanio veliku štetu, koja je ispravljena tek padom "željezne zavjese" 1989. godine. Zatim je istaknula neka estonska postignuća u posljednjih 25 godina (elektroničko glasanje, 99% stanovništva ima mobitel, istospolni brakovi, osjećaj sigurnosti koji daje članstvo u Europskoj uniji), ali i brojne negativnosti koje još treba ispraviti (deset tisuća Estonaca otišlo je raditi na Zapad, tisuće ljudi s neodređenim državljanstvom, žene su plaćene manje od muškaraca, liberalna demokracija ugrožena je religijskim konzervativizmom, ekstremističkim ideologijama i populizmom te pobjedonosnim nacionalizmom). Iznijela je da su svi mediji podvrgnuti vladinoj kontroli te